

KOMPENDIUM / STØTTEARK

Johann Wolfgang von Goethe: *Faust I*

v/ prof. Lars Sætre

FORELØPIG PLAN:

- I Anslag med "Wandlers Nachkied II" / Det moderne -
Innledning - Oppbygging og dramatisk univers - Faust-stoffet
- Goethe og epoken - II Ubeveist - Starke tekstgjennomgang
- II Tekstgjennomgang - III Tekstgjennomgang -
IV Bredere perspektiver: Genre, metrik, komposisjon; homogent el.
heterogent? - Modernitetskritikk, eller? -
Nøvn interpretasjoner.

Relatert kunst:

Litteratur:

- Johann Spies (Hrsg.): *Historia von D. Johann Fausten*, Frankfurt am Main, 1587.
Christopher Marlowe: *The Tragicall History of D. Faustus*, 1604.
Gotthold Lessing: *Faust*, fragment, 1784.
Friedrich Klinger: *Fausts Leben, Taten und Höllenfahrt*, 1791.
Heinrich Heine: "Doktor Faust: Ein Tanzpoem", 1851.
Thomas Mann: *Doktor Faustus: Das Leben des deutschen Tonsetzers Adrian Leverkühn, erzählt von einem Freunde*, Frankfurt/M, Berlin, 1947; Oslo, 1969.
Klaus Mann: *Mephisto. Roman einer Karriere*, Amsterdam, 1936; Reinbek, 1981/2000; Oslo: Oktober, 1995.
Paul Celan: "Dödsfuge", *Etterlatt*, Oslo: Kolon, 1994.

Teater:

- Bertholt Brecht regisserer Goethes *Urfaust* i Postdam og Berlin, 1952-53.
Peter Stein: *Faust I og II*, oppført på EXPO 2000-utstillinga i Hannover, ukutta produksjon (21 timer), 2000.

Filmar:

- Edwin Porter: *Faust*. Stumfilm basert på Goethes *Faust*, 1909.
F. W. Murnau: *Faust*. Stumfilm som blandar ulike versjonar av Faust-myten, 1926.
István Szabó: *Mephisto*. Basert på Klaus Manns roman, 1981.
Thom Eberhardt: *I was a Teenage Faust*, tv-film, 2001.

Musikk:

- Richard Wagner: *A Faust Overture*, 1840.
Hector Berlioz: *La Damnation de Faust*, ein dramatisk kantate basert på ein fransk versjon av Goethes *Faust*. Også oppført som opera. Merk: viktig forskjell ifht Goethes *Faust*: Faust fordømmest til slutt, 1846.
Franz Liszt: *A Faust Symphony in three Character Portraits* (musikalske "portrett" av Faust, Gretchen og Mefisto), 1854, omarbeidd 1857-61)
Charles Gounod: *Faust*, opera, basert på Goethes *Faust. Del I*, 1859.
Arrigo Boito: *Mefistofele*. Opera i fire akter etter Goethes *Faust I*, 1868.
Sergej Rachmaninov: Piano sonate op. 28, nr. 1, *After reading Faust*, 1920.

Bibliografi

Primærlitteratur:

- Goethe, Johann Wolfgang von: *Goethe. Faust. Der Tragödie erster und zweiter Teil*, Hrsg. und Kommentare Erich Trunz, München: C.H. Beck, 1972, og seinare.
→ Goethe, Johann Wolfgang von: *Faust I* [1808], gjendikt. Åse-Marie Nesse, Oslo. Samlaget, [1993] 2001.
→ Goethe, Johann Wolfgang von: *Faust II* [1832], gjendikt. Åse-Marie Nesse, Oslo: Samlaget, 1999.
→ Goethe, Johann Wolfgang von: *Faust. En tragedie*, gjendikt., forord, kommentarar André Bjerke, Oslo: Aschehoug, 2002.

Sekundærlitteratur:

- Verner Arpe: "Goethe und Schiller" [utdrag], i *Knaurs Schauspielführer*, München: Droemer Knaur, 1968, særleg ss. 167-171.
Marshall Berman: *All That Is Solid Melts Into Air. The Experience of Modernity*, New York, 1982.
Maurice Blanchot: "'Ein lukkeleg slutt kjem ikkje på tale'", i Finn Øglænd (red.); *Om å skrive skjønnlitteratur*, Oslo: Samlaget, 1997.
John Geary: *Goethe's Faust. The Making of Part I*, New Haven and London, Yale, UP, 1981.
→ Christian Janss: "Stoff og handling i Goethes *Faust*. En liten veiledning", i Askedal/Janss (red.), *Over alle tindar. Goethe og Faust*, Oslo, 2005, ss. 11-31.
→ "Jobs Bok", Det Gamle Testamentet, *Bibelen*, div. utgåver. [utdrag]
Atle Kittang: "Tanke og kunst", i *Ord, bilete, tenking*, Oslo: Gyldendal, 1998.
Joh. Lindblom: *Boken om Job och hans lidande*, Lund: Gleerups, 1966.
→ Jakob Lothe: "Goethes 'Faust' og 'Jobs Bok'", i *Kirke og Kultur*, 86:3, 1981, ss. 172-178.
→ Georg Lukács: "Faust-studier" [1940], i Helge Rønning (red.), *Realisme. Litterære essays*, Oslo: Gyldendal, 1975, ss. 80-163.
Eudo C. Mason: *Goethe's Faust. Its Genesis and Purport*, Berkeley and Los Angeles: Univ. of California Press, 1967.
→ Camille Paglia: "Amazons, Mothers, Ghosts. Goethe to Gothic", i *Sexual Personae. Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*, New Haven, Conn.: Yale Univ. Press, 1990; Harmondsworth: Penguin, 1992, ss 248-269.
Oswald Spengler: *Der Untergang des Abendlandes. Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*, Wien, 1928 (Bd. I); München 1922 (Bd. II); *Västerlandets undergång. Konturer till en morfologi om världshistorien*, Stockholm: Atlantis, 1996-; *Vesterlandets undergång. Omrids af en verdenshistoriens morfologi*, København, Aschehoug, 1962.
Benno von Wiese: "Faust. Tragödie und Mysterienspiel", i *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*, Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1961, ss. 122-169.
→ Egil A. Wyller, og Asbjørn Aarnes: "Goethes *Faust* og det faustiske idag. En samtale", i Askedal/Janss (red.), *op cit.*, ss. 82-93.
→ Per Øhrgaard: "Faust", i *Goethe. Et essay*, oms. Sverre Dahl, Oslo: Gyldendal, 1999, ss. 267-331.
→ Asbjørn Aarnes: "Faust - tre stadier i tilegnelsen", i Askedal/Janss (red.), *op cit.*, ss. 94-101.

Nokre relevante nettsider:

<http://www.csuchico.edu/~goulding/faust/faustlinks.htm> - <http://www.ucalgary.ca/~esleben/faust/goethe/mainpage.html>

→ Jane K. Brown: "Faust"

Johann Wolfgang von Goethe:

Wandrer's Nachtlied

Der du von dem Himmel bist,
Alles Leid und Schmerzen stillest,
Den, der doppelt elend ist,
Doppelt mit Erquickung füllest,
- Ach, ich bin des Treibens müde,
Was soll all der Schmerz und Lust? -
Süßer Friede,
Komm, ach komm in meine Brust!

1776

Ein gleiches

Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

1780

Johan W. von Goethe

Wanderers Nachtlied II

1780

Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du
5 Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Vandringsmanns nattvise

1780

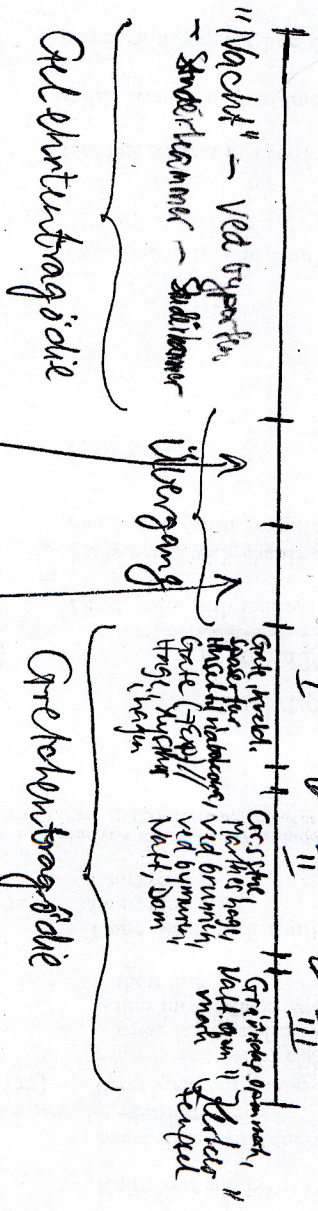
Over alle tindar
er ro.
Og alle vindar
høyrest no
5 knapt som eit søg.
Små fuglen blundar så varleg.
Vente no! Snarleg
kviler du òg.

[Hartvig Kiran]

„Zuerzierung“
„Vorspiel auf dem Theater“

„Prolog im Himmel“

DRAMATISCHES UNIVERSUM

Götter- und Menschenwelt

Übergang

Götterwelt

„Kurbachs Keller indigzig“

„Hexen-zauber“

„Wald und Höhle“
(Peripetie)

Übergänge

„Waldpurgisnacht“
+
„Waldpurgisnachttraum“

(Hr. Faust II:
Herrschertagödie - Helvetastragödie)

KORTEFATTET KRONOLOGI

- 1749 Goethe blir født 28. august i Frankfurt am Main.
 1765 Påbegynner jusstudium – m.m. – i Leipzig (til 1768).
 1770 Studerer ferdig i Strasbourg (til 1771).
 1772 Praksis ved rikskammerretten i Wezlar (Hessen).
 1773 Götz von Berlichingen mit der eisernen Hand.
 1774 Die Leiden des jungen Werther.
 1775 Korvtraag forlovelse med Lili Schönemann i Frankfurt. –
 Reise til Sveits, flytting til Weimar (ankomst 7. november).
 Bekjentskap med Charlötte von Stein.
 1776 Medlem av hertugens kollegium (tilsvarende omtrent regjering).
 I de følgende år mange administrative oppgaver.
 1779 Reise til Sveits.
 1782 Goethes far Johann Caspar (f. 1710) dør.
 1784 (ca.) Begynnende naturvitenskapelige studier som varer resten
 av Goethes liv.
 1786 Reise til Italia (til 1788).
 1787 Iphigenie auf Tauris.
 1788 Egnont.
 1788 Samliv med Christiane Vulpius (til hennes død 1816).
 1789 Den franske revolusjon begynner. – Gedichte (Goethes første
 større diktsamling). Sønnen August blir født (død 1830).
 1790 Torquato Tasso. – Faust. Ein Fragment – Ny, kortere reise til
 Italia.
 1791 Direktør for hoffteatret (til 1817).
 1794 Bekjentskap med Friedrich Schiller (nært samarbeid til Schil-
 lers død 1805).
 1795 Wilhelm Meisters Lehrjahre (siste del først 1796).
 1797 Hermann und Dorothea.
 1797 Reise til Sveits. – Særlig etter 1800 gjentatte lengre opphold i
 de böhmiske badeløye Karlsbad og Marienbad.

- 1798 Utgivelse av kunstsutskriftet Die Propyläen (her som eksem-
 pel på Goethes beskjefte med billedkunst).
 1799 Brevveksling med komponisten Carl Friedrich Zelter innledes
 (og varer til Goethes død).
 1803 Die natürliche Tochter.
 1806 Napoleons hærer erobrer Tyskland (herunder Weimar). –
 Ekteskap med Christiane Vulpius.
 1808 Faust. Der Tragödie Erster Teil. Goethes mor Katharina
 Elisabeth (f. 1731) dør.
 1809 Die Wahlverwandtschaften.
 1810 Zur Farbenlehre (Goethes mest omfattende enkeltverk).
 1811 Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit (første del, senere
 deler 1812, 1814, 1833).
 1816 Italienische Reise (første del, senere deler 1817 og 1829).
 1819 West-östlicher Divan.
 1821 Wilhelm Meisters Wanderjahre (første versjon).
 1823 Siste opphold i Marienbad. Elegie.
 1826 Goethes Werke. Ausgabe letzter Hand begynner å utkomme
 (inntil Goethes død 40 bind, deretter ytterligere 20).
 1829 Wilhelm Meisters Wanderjahre (endelig versjon).
 1832 Goethe dør 22. mars.
 1832 Faust. Der Tragödie Zweiter Teil.

Faust i fire faser:

- Ullrf Faust II 1772-1775 (nummer 1887)
 Faust. Ein Fragment 1790
 Faust. Der Tragödie Erster Teil (= Faust I) 1808
 Faust. Der Tragödie Zweiter Teil (= Faust II) 1832

1. KAPITEL

Job er en ulastelig og gudfryktig mann; han har ti barn og er meget rik; som vidnesbyrd om hans gudsfrykt nevnes at han ofrer for sine barn når de har holdt gjestebud, 1-5. Satan foregir at når Job frykter Gud, er det bare fordi Gud har velsignet ham så meget, 6-11. Herren tillater Satan å ødelegge alt det Job eier; Job mister sine hjorder, sine tjenere og sine barn, men er under alt dette tålmodig og hengiven i Guds vilje, 12-22.

I landet Us var det en mann som hette Job; han var en ulastelig og rettskaffen mann, som fryktet Gud og vekk fra det onde. V.8; 2,3.

Esek.14,14fg. 1 Mös.6,9. Luk.1,6.

2. Han fikk syv sønner og tre døtre,

3. og han eide syv tusen får og tre tusen kameler og fem hundre par okser og fem hundre aseninner og hadde en stor mengde tjenere; han var mektigere enn alle Østens barn.

4. Hans sønner pleide å holde gjestebud på hver sin dag i hver sitt hus, og de sendte da bud til sine tre søstre og innbød dem til å ete og drikke sammen med dem.

5. Og så ofte en omgang av disse gjestebud var til ende, sendte Job bud etter dem og helliget dem; han stod tidlig op om morgenen og ofret brennoffer, ett for hver av dem; for Job sa: Kanskje mine sønner har syndet og sagt Gud farvel i sitt hjerte. Således gjorde Job alltid.

6. Så hendte det en dag at Guds sønner kom og stilte sig frem for Herren, og blandt dem kom også Satan.

7. Og Herren sa til Satan: Hvor kommer du fra? Satan svarte Herren: Jeg har faret og flakket omkring på jorden. 1 Pet.5,8.

8. Da sa Herren til Satan: Har du gitt akt på min tjener Job? For det er ingen på jorden som han - en ulastelig og rettskaffen mann, som frykter Gud og viker fra det onde.

9. Men Satan svarte Herren: Mon Job frykter Gud for intet?

10. Har du ikke hegnet om ham og om hans hus og om alt som hans er på alle kanter? Hans henders gjering har du velsignet, og hans hjorder har bredt sig vidt utover i landet.

11. Men rekk bare ut din hånd og rør ved alt som hans er! Da vil han visselig si dig farvel like i ditt ansikt.

12. Da sa Herren til Satan: Se, alt som hans er, er i din hånd; men mot ham selv må du ikke rekke ut din hånd. Så gikk Satan bort fra Herrens åsyn.

J. Goethe: "Prolog i himmelen",
Faust I, v. 299, s. 20.

Fr. "Du kjenner Faust?"

[...]

"Han tenir meg!"

Fra: Jobs bok, Bibelen

Analytical Table

<u>Scene (with Line Numbers)</u>	<u>Metrical Form</u>	<u>Date of Composition¹</u>
Dedication (1-32)	<i>ottava rima</i>	June 24, 1797 (C)
Prelude in the Theater (33-242)	<i>Faust</i> verse	late 1798 (C)
Prologue in Heaven (243-353)	<i>Faust</i> verse, with hymn in four-stress iambs, eight-line stanzas	late 1799 (C)
THE TRAGEDY'S FIRST PART		
Night (354-807)		
a) 354-605, excluding 598-601	<i>Knittelvers</i> and <i>Faust</i> verse, with free rhythm	ca. 1772-73 (A)
b) 598-601 and 606-807	<i>Faust</i> verse, with choral hymn in two-stress dactyls	probably 1799-1800 (C)
Outside the City Gate (808-1177)	<i>Faust</i> verse, with songs	1800-1801 (C)
Study (I) (1178-1529)	<i>Faust</i> verse, with eight-line stanzas, four-stress iambs, free verse (Spirits), short line incantations, and song in two-stress short line	1800-1801 (C)
Study (II) (1530-2072)		
a) 1530-1769	<i>Faust</i> verse, with spirit-chorus in free verse	1800-1801 (C)
b) 1770-1867 and 2051-72	<i>Faust</i> verse	1788-89 (B)
c) 1868-2050	<i>Faust</i> verse	before 1775 (A); revised 1789 (B)

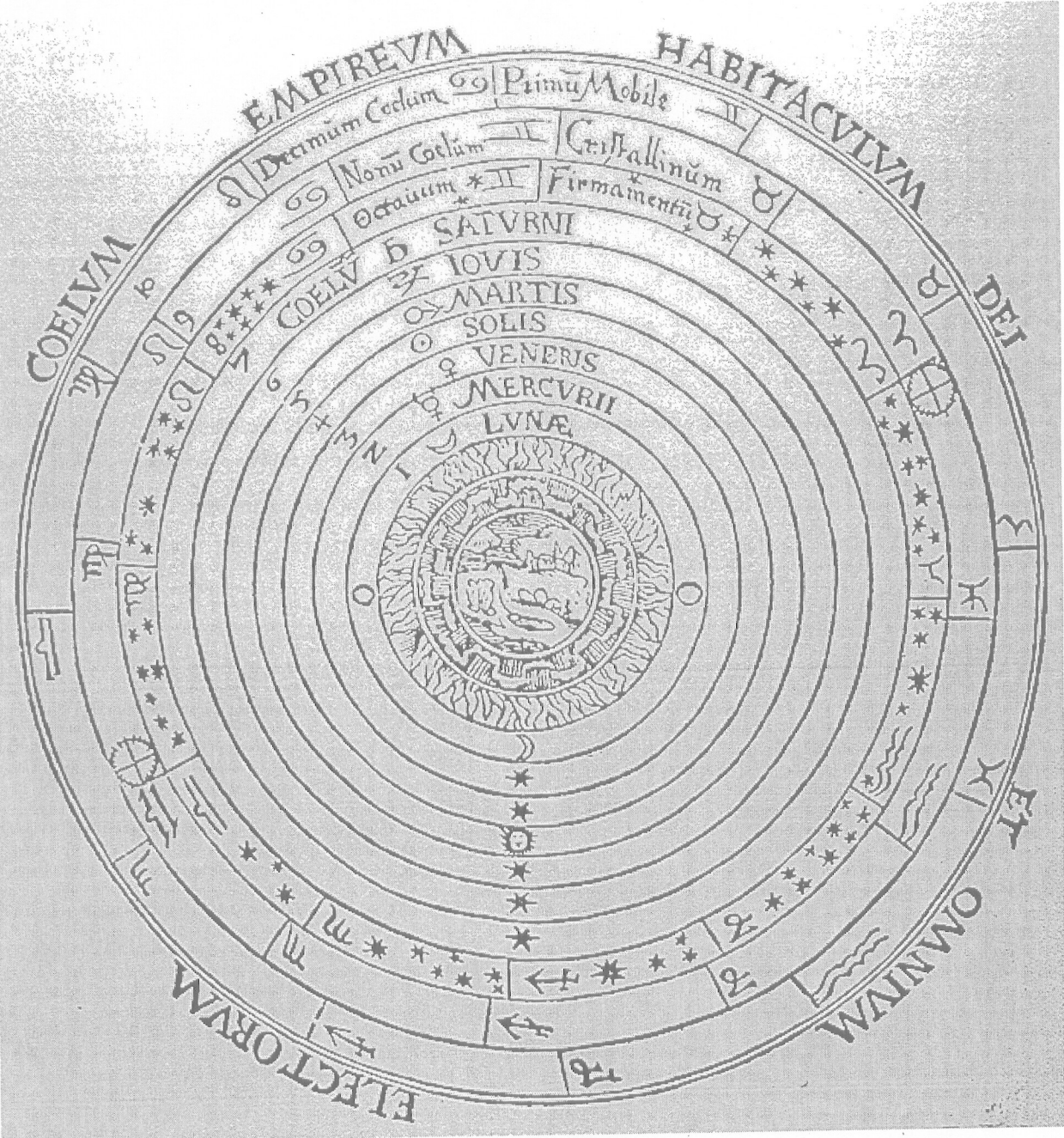
1. First publication (including the copy by Luise von Göchhausen) is indicated following date of composition by a letter in parenthesis, as follows: (A) *Urfaust*; (B) *Fragment*; (C) *Part I*; (D) *Helena*; (E) *Act I, Part II* (to line 6036); (F) *Part II*.

Analytical Table

<u>Scene (with Line Numbers)</u>	<u>Metrical Form</u>	<u>Date of Composition¹</u>
Auerbach's Tavern in Leipzig (2073-2336)	<i>Faust</i> verse, with songs and chants	before late 1775 in prose (A); revised as verse 1789 (B)
Witch's Kitchen (2337-2604) [Gretchen tragedy] (2605-3834)	<i>Faust</i> verse, with chants and spells <i>Faust</i> verse (with exceptions as noted)	March-April, 1788 (B) 1774-75 (A); revised 1789 (B)
Street (2605-77)		
Evening (2678-2804)	(with ballad)	
On a Walk (2805-64)		
The Neighbor's House (2865-3024)		
Street (3025-72)		
Garden (3073-3204)		
A Garden Pavilion (3205-16)		
Forest and Cave (3217-3373)		
a) 3217-3341	(with monologue in blank verse)	1788-89 (B; after "At the Well")
b) 3342-69		before late 1775 (A; part of Valentine scene, after "Cathedral")
Gretchen's Chamber (3374-3413)	four-line stanzas in two-stress loose iambs	
Marthe's Garden (3414-3543)	(with "credo" in short-line free verse)	
At the Well (3544-85)		
By the City Wall (3586-3619)	prayer, with varying line and stanza	

Analytical Table

<u>Scene (with Line Numbers)</u>	<u>Metrical Form</u>	<u>Date of Composition¹</u>
Night ("Valentine scene") (3620-3775)		
a) 3620-45 and 3650-59	(with song)	1775 (A) (see "Forest and Cave") March, 1806 (C)
b) 3646-49 and 3660-3995		
Cathedral (3776-3834)	free verse, with choral hymn in Latin	1775 (A)
Walpurgis Night (3835-4222)	<i>Faust</i> verse, with songs and chants	1798-99 and 1800-1801; completed early 1806 (C)
Walpurgis Night's Dream or the Golden Wedding of Oberon and Titania. Intermezzo (4223-4398) 4335-42	trochaic ballad stanza	1797; revised December (C)
Dreary Day. Field	prose	added 1826 for <i>Collected Works</i>
Night. Open Field (4399-4404)	free verse	perhaps 1772-73 (A) before late 1775 (A)
Dungeon (4405-4612)	<i>Faust</i> verse, with song and irregular short lines	before late 1775 in prose (A); revised as verse April-May, 1798 (C)

NOSTRADAMUS' MAKROKOSMOS -TEGM